

## รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของ ชุมชนเกยไชย อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์

THE MODEL OF PARTICIPATORY CULTURAL TOURISM MANAGEMENT  
OF KOEI CHAI COMMUNITY, CHUM SAENG DISTRICT,  
NAKHON SAWAN PROVINCE

ชุนษิตา นาคภพ<sup>1\*</sup>  
Chunsita Nakabhop

### บทคัดย่อ

การศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเกยไชย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และหารูปแบบที่เหมาะสมสำหรับชุมชนเกยไชย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ รวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ลงพื้นที่ศึกษาบริบทชุมชน ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำไปสู่การสนทนากลุ่มย่อยเพื่อวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ผลการวิจัยพบว่า ตำบลเกยไชยมีแหล่งทุนทางวัฒนธรรมที่มีศักยภาพ ทั้งวัด พิพิธภัณฑสถาน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณีและความเชื่อของชุมชนอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ควรพัฒนาศักยภาพของชุมชน ด้วยโครงการมีคฤหบดีน้อยเชิงอนุรักษ์และโครงการสร้างอัตลักษณ์ ส่วนรูปแบบที่เหมาะสมต่อการจัดการท่องเที่ยวของตำบลเกยไชย คือ การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เน้นการศึกษาวิถีชีวิตชุมชน มีกิจกรรมบอกเล่าเรื่องราวความเป็นมาของชุมชน เยี่ยมชมสถานที่สำคัญทางวัฒนธรรม และรับฟังเรื่องเล่า ความเชื่อและตำนาน ประเพณีของชุมชนผ่านมีคฤหบดีน้อยเชิงอนุรักษ์เพื่อเพิ่มความรู้อะไรและความประทับใจต่อการมาเยี่ยมชม รวมไปถึงแวะซื้อผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกจากตลาดนัด สินค้าขึ้นชื่อของตำบลเกยไชยที่แสดงถึงภูมิปัญญาของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี

**คำสำคัญ:** การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, การมีส่วนร่วม, ศักยภาพ

<sup>1</sup>สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์  
\*ผู้นิพนธ์ประสานงาน E-mail: ohm\_naja@hotmail.com

### ABSTRACT

The purposes of this study titled “The Model of participatory Cultural Tourism Management in Koei Chai community” were to 1) investigate potential of community in cultural tourism management, and 2) find suitable alternatives to the standard model for Koei Chai community. This was a qualitative research and the data was collected from documents and related research consisting of interviews with a key informant, observation with participation and non-participation of people, study community context, and discussion groups to analyze strengths, weaknesses, opportunities, and obstacles. The result found that there were potential cultural resources including temples, museums, intelligence of locality, traditions and beliefs of community, and unique identity of local community. Furthermore, the potential of community should be developed by a young guide and an exploring identity project. Besides, the suitable alternative to the standard model for Koei Chai community was cultural tourism management that focuses on a study of community life. Finally, there are activities to learn about the background stories of community, visit cultural sites, listen to myths and legend from young guides in order to improve personal knowledge, make a good impression when visiting community as well as buy some souvenirs from toddy palm products.

**Keywords:** cultural tourism, participatory, potential

### บทนำ

นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวประจำปี 2560 ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยที่มุ่งสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวยอดนิยมอย่างยั่งยืนด้วยวิถีไทย ผ่านการส่งเสริมประสบการณ์เอกลักษณ์เฉพาะถิ่น โดยถือเป็นการสร้างรายได้แก่ประเทศและรักษาจุดเด่นของประเทศด้านขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม อัตลักษณ์ความเป็นไทย ซึ่งสอดคล้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ สร้างความเข้าใจและเคารพแก่ชุมชนท้องถิ่น (De Kadt, 1990) และนับเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากและกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น โดยต้องอาศัยความเข้มแข็งของคนในชุมชนในฐานะเจ้าของทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น จะต้องเตรียมความพร้อมและการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยมีรูปแบบที่แตกต่างกันไปตามบริบทในแต่ละพื้นที่ โดยการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่การวิจัย คือ ตำบลเกยไชย อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา หนึ่งในตำบลที่มีทุนทางวัฒนธรรมอันหลากหลาย ได้แก่ ตำนานต่างเกยไชยจะเข้ยักษ์กินคนที่มีชื่อเสียงโด่งดังในอดีต วัดเกยไชยเหนือ ที่มีเจดีย์บรรจุพระสารีริกธาตุที่คนภายในชุมชนเชื่อกันว่าเป็นของพระองค์ลือมาล และที่ตั้งของวัดเป็นจุดบรรจบกันระหว่างแม่น้ำยมและ

แม่น้ำน่าน รวมไปถึงผลผลิตที่ได้จากป่าตาลที่คนในชุมชนนำมาผลิตสินค้าอันแสดงถึงภูมิปัญญาของชุมชน นับได้ว่าเป็นเสน่ห์และวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวที่น่าสนใจศึกษาค้นคว้า ดังนั้น การศึกษาศักยภาพของชุมชนเกษตรไทย เพื่อพัฒนาชุมชนด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พร้อมทั้งนำเสนอรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมที่เหมาะสมสำหรับชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทในการกำหนดทิศทางการพัฒนาและร่วมมือในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ซึ่งจะ使人ในชุมชนเกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น และเป็นการสืบทอดทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนทั้งในด้านวิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อให้เยาวชนรุ่นต่อไปได้สืบสานและรักษาให้คงอยู่อย่างยั่งยืน

### วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
2. เพื่อหารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเกษตรไทย

อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์

### วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้หลักการวิจัยเชิงคุณภาพมาเป็นเครื่องมือในการได้มาซึ่งคำตอบในการวิจัยควบคู่กับการวิจัยเชิงภาคสนามในการออกแบบกิจกรรมและขั้นตอนการวิจัยออกเป็น 4 ขั้นตอน มีรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลแบบปฐมภูมิ โดยการสำรวจภาคสนาม การสังเกต การสัมภาษณ์จากผู้ที่เกี่ยวข้องกับทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนเกษตรไทย ได้แก่ ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล พระวัดเกษตรไทย ปราชญ์ชุมชน ผู้รู้หรือผู้เฒ่า ตัวแทนชุมชน เพื่อรวบรวมข้อมูลด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่และภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่องเล่าและนิทานพื้นบ้านของชุมชน ทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการจัดการการท่องเที่ยว ปัญหาและอุปสรรคของชุมชนต่อการจัดการท่องเที่ยว รวมถึงศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ โดยศึกษาจากเอกสาร สิ่งพิมพ์ ภาพถ่าย จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานท่องเที่ยวจังหวัด ห้องสมุด สำนักวิทยบริการของมหาวิทยาลัย รวมถึงข้อมูลที่เป็นเอกสารจากชุมชนหรือพื้นที่ เพื่อจัดเก็บเป็นความรู้ด้านทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาสภาพการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวของชุมชน ด้วยการจัดประชุมแบบสนทนากลุ่มย่อย เพื่อระดมความคิดในการพัฒนาศักยภาพของชุมชนต่อการจัดการท่องเที่ยว และประเมินสภาพปัญหาในปัจจุบัน ด้วยการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) โดยความร่วมมือขององค์กรท้องถิ่นและชุมชน เข้ามามีบทบาทในการกำหนดทิศทางการวางแผน การดำเนินงาน และสรุปข้อมูลร่วมกัน และนำไปสู่รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน

ขั้นตอนที่ 3 การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาศักยภาพให้กับชุมชนด้านการจัดการท่องเที่ยว ตามผลการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค นำไปสู่การอบรมภาคทฤษฎี เน้นในเรื่องการให้ความรู้เรื่องภาพรวม และนำหลักทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติประกอบไปด้วย กิจกรรม

มีวัตถุประสงค์น้อย กิจกรรมการสร้างตราสัญลักษณ์ และกิจกรรมส่งเสริมทางการตลาดด้วยสื่อประชาสัมพันธ์ในรูปแบบของ วิดีทัศน์ แผ่นพับ สื่อออนไลน์ เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 4 สรุปและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด ตามวัตถุประสงค์และขั้นตอนของการวิจัย พร้อมจัดทำรูปแบบฉบับสมบูรณ์

### **ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง**

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้กำหนดกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลหลัก หมายถึง ผู้รู้เรื่องราวเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนเกยไชย ได้แก่ เจ้าอาวาสวัดเกยไชย หรือตัวแทน จำนวน 2 คน ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลเกยไชย จำนวน 3 คน และตัวแทนชุมชน ประกอบด้วยผู้ใหญ่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้เฒ่าผู้แก่ของชุมชน จำนวน 12 คน โดยการสัมภาษณ์และประชุมแบบสนทนากลุ่ม เพื่อหารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชน

### **เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย**

1. แบบสัมภาษณ์เชิงโครงสร้าง โดยกำหนดประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลเชิงลึกในเรื่องของการบริหารจัดการ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในการจัดการการท่องเที่ยวและแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2. แบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม โดยทำการบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การพูดคุย การสัมภาษณ์ ความคิดเห็นต่าง ๆ ที่ได้จากผู้ให้ข้อมูล โดยการจดบันทึกในระหว่างการเก็บข้อมูลภาคสนาม เพื่อเป็นประโยชน์ในการวิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัย

3. การสังเกต เป็นการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมทั้งในลักษณะที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อนำไปประกอบกับการสัมภาษณ์ โดยสังเกตการณ์ในประเด็นเรื่องการจัดการทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อสังเกตการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรม รวมไปถึงการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เพื่อสังเกตลักษณะทั่วไปของชุมชนที่มีต่อการจัดการทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน

4. การสนทนากลุ่ม เพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนและผู้วิจัยในการวิเคราะห์ศักยภาพ แนวทางการพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ โดยการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค SWOT เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และหาบทสรุปร่วมกัน และนำไปสู่รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชนเกยไชย

### **การเก็บรวบรวมข้อมูล**

1. รวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนเกยไชย การทบทวนวรรณกรรมที่มีบุคคลหรือหน่วยงานต่าง ๆ เก็บรวบรวมไว้ ศึกษาแนวคิดและทฤษฎี ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสืบค้นทุนทางวัฒนธรรมในเบื้องต้นและติดต่อกับผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อนัดหมายสัมภาษณ์

2. การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์ในเชิงลึก โดยใช้แบบสอบถามแบบมีโครงสร้าง ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นที่ต้องการศึกษาเป็นข้อ ๆ และสัมภาษณ์ตามลำดับพร้อมทั้งสอบถามเพื่อเชื่อมโยงเรื่องราวต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับข้อคำถาม ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์เกี่ยวกับความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ข้อมูลของจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจากการผู้ให้ข้อมูลโดยวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปแบบพรรณนา

## ผลการวิจัย

### 1. ศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ตำบลเกยไชยมีทุนทางวัฒนธรรมที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ได้แก่ ตำนานจระเข้ต่างเกยไชย จระเข้กินคนที่เป็นรู้จักเนื่องจากตำบลเกยไชยมีแม่น้ำนาน และแม่น้ำยมไหลมาบรรจบกัน จึงเกิดตะกอนหรือปรกแม่น้ำที่มีความลึกมาก มีจระเข้ชุกชุมเรียกว่า วังไอ้ไข่ โดยจระเข้ต่างเกยไชย มีรอยต่างสีขาวยาว ๆ ปรากฏอยู่บนหัว นอกจากนี้ยังมีเรื่องเล่าของคนชุมชนอีกแบบว่า มีชายคนหนึ่งเป็นเด็กวัดได้ศึกษาวิชาคาถาอาคมสามารถแปลงร่างได้ เกิดไปชอบลูกสาวมัททนายกวัด ทั้งคู่จึงหนีตามกันไป เมื่อมาถึงฝั่งแม่น้ำที่เกยไชยไม่รู้ว่าจะข้ามน้ำด้วยวิธีใด เพราะแม่น้ำกว้างมาก จึงได้ร้ายคาถานำน้ำมนต์ใส่ขันให้เมียถือไว้ ส่งความไว้วางใจให้น้ำมนต์ในขันรดตัวจระเข้ จะกลายร่างเป็นคนขึ้นมา ด้วยกลัวว่าเมียจะรดจระเข้ผิดตัว จึงให้เมียสาวเอาสบสไปสีขาวผูกคอไว้เป็นเครื่องหมาย ฝ่ายสามีก็แปลงร่างเป็นจระเข้ตัวมหึมา เมียเกิดตกใจไม่กล้าเดิมข้ามและทำขันน้ำมนต์ตก สามีเลยกลายร่างเป็นคนไม่ได้ ที่เรียกว่า ไอ้ต่างเกยไชย เพราะคนเห็นเป็นต่างสีขาวยาวที่หัวแท้จริงเป็นสไปสีขาวที่ผูกคอไว้ นอกจากนี้ วัดเกยไชยเหนือ เดิมเรียกว่าวัดบรมธาตุเพราะมีเจดีย์บรรจุพระสารีริกธาตุ ทรงระฆังคว่ำ แบบลังกาฐานแปดเหลี่ยม ไม่ทำเสาหอน และพบพระธาตุสี่แดงรูปพรรณสัณฐานคล้ายคลึงกับพระบรมธาตุขององค์ลีมาล ซึ่งงานห่มผ้าองค์หลวงพ่อบรมธาตุและเทศกาลกินตาล จะจัดขึ้นทุก ๆ ปี นอกจากนี้ตำนานบ้านเกยไชย นิทานประจำถิ่นที่อธิบายความเป็นมาของชื่อหมู่บ้านเกยไชย อาคารอาศรมศิลป์ท้องถิ่นชุมชนแหล่งเรียนรู้สำหรับการฝึกอาชีพการทำตาลโตนดของตำบล และยังเป็นสถานที่ที่ฝึกประสบการณ์จริงโดยมีการบริหารจัดการจัดทำผลิตภัณฑ์จากตาลโตนด ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์ข้อมูลแบบเชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม วิเคราะห์ผลจากการสัมภาษณ์ การสังเกตนำไปสู่การสนทนากลุ่มเพื่อให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในประเด็นเรื่อง การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT) ของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมชุมชนตำบลเกยไชย และเป็นข้อมูลสำคัญในการวางแผนร่วมกับชุมชนต่อการพัฒนาศักยภาพของชุมชนต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นำเสนอดังตารางที่ 1

## ตารางที่ 1 การวิเคราะห์ SWOT

| จุดแข็ง (Strength)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |  |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--|
| <ol style="list-style-type: none"> <li>1. มีทุนทางวัฒนธรรมที่มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จัก ซึ่งบอกเล่าประวัติความเป็นมาของชุมชนได้แก่ ตำนานบ้านเกยไชย ตำนานของจะเข้ต่างเกยไชย</li> <li>2. มีการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด</li> <li>3. ประชาชนในท้องถิ่นให้ความร่วมมือเพื่อพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม</li> <li>4. มีการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ ได้แก่ ประเพณีไหว้ศาล</li> <li>5. มีผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ได้แก่ ผลิตภัณฑ์จากตาลโตนด สินค้า OTOP ที่สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชน</li> </ol>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |  |
| จุดอ่อน (Weakness)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |  |
| <ol style="list-style-type: none"> <li>1. ขาดความพร้อมด้านภาษาอังกฤษ ทำให้ไม่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวต่างประเทศ</li> <li>2. คนในชุมชนยังขาดความรู้ในเรื่องการพัฒนาท่องเที่ยวภายในชุมชนและการสร้างอัตลักษณ์ให้กับแหล่งท่องเที่ยว</li> <li>3. ขาดสื่อประชาสัมพันธ์ หรือโฆษณาที่แนะนำการท่องเที่ยวของชุมชนที่แพร่หลาย</li> <li>4. การเดินทางเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยวยังไม่ได้รับความสะดวก หากไม่มีรถยนต์ส่วนตัวเนื่องจากไม่มีรถประจำทางที่เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว</li> <li>5. ขาดเงินทุนสนับสนุนในการพัฒนาสาธารณูปโภค และสิ่งอำนวยความสะดวก</li> </ol>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |  |
| โอกาส (Opportunity)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |  |
| <ol style="list-style-type: none"> <li>1. รัฐบาลให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวมากขึ้น และมีนโยบายให้การสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน</li> <li>2. กระแสการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่ให้ความสำคัญและการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน กำลังได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยว</li> <li>3. มีการโฆษณา เผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ต ทำให้สามารถกระจายข้อมูลได้ในวงกว้าง ผู้คนรับรู้ได้มากขึ้น</li> <li>4. สามารถนำผลิตภัณฑ์ OTOP ภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีอยู่ มาพัฒนาให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น</li> <li>5. แนวโน้มของจำนวนนักท่องเที่ยวที่จะเพิ่มมากขึ้น อาจส่งผลทำให้คนในชุมชนมีรายได้จากนักท่องเที่ยวมากขึ้น</li> <li>6. สนับสนุนด้านการศึกษาและด้านภาษาให้มากขึ้น จะทำให้ประชาชนในชุมชนสามารถสื่อสารกับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติได้ ซึ่งเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวได้เป็นจำนวนมากขึ้น</li> <li>7. นักท่องเที่ยวกลุ่มผู้สูงอายุมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ระบบอิเล็กทรอนิกส์ ทำให้เข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวได้ดียิ่งขึ้น</li> </ol> |  |

ตารางที่ 1 (ต่อ)

| อุปสรรค (Threat)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1. ฤดูฝน เป็นอุปสรรคต่อการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว<br>2. ภัยพิบัติทางธรรมชาติ ที่ไม่สามารถป้องกัน เช่น น้ำท่วม<br>3. ภาวะเศรษฐกิจโลกมีความผันผวน ไม่แน่นอน เป็นสาเหตุให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจไม่เดินทางท่องเที่ยวหรือมีการใช้จ่ายน้อยลง<br>4. มีสถานที่ท่องเที่ยวหลายแหล่งในจังหวัดที่น่าสนใจและสามารถทดแทนกันได้<br>5. การท่องเที่ยวจะมีนักท่องเที่ยวเข้าชมจำนวนมากในช่วงเวลาที่มีการจัดกิจกรรม หรืองานประจำปีเท่านั้น |

ผลการศึกษาศักยภาพ พบว่าชุมชนเกาะไผ่มีศักยภาพด้านทุนทางวัฒนธรรมและสามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยมีการทำงานร่วมกันระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน (บวร) เริ่มจากวัดเกาะไผ่เหนือร่วมมือกับโรงเรียนวัดเกาะไผ่เหนือและชุมชนตำบลเกาะไผ่ สามประสานที่เข้ามามีส่วนร่วมในการสืบสานทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนให้เกิดความยั่งยืน ด้วยโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการมัคคุเทศก์น้อยเชิงอนุรักษ์ เพื่อสืบสานทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน ถึงขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ชุมชน เรื่องราว ตำนาน และความเชื่อของชุมชน รวมถึงสถานที่สำคัญทางวัฒนธรรมของชุมชน ให้กับเยาวชนรุ่นต่อไปได้บอกเล่าและประชาสัมพันธ์ไปยังนักท่องเที่ยวผ่านมัคคุเทศก์น้อย โดยได้รับความร่วมมือจากโรงเรียนชุมชนวัดเกาะไผ่เหนือในการส่งนักเรียนเข้าร่วมโครงการ เพื่อให้เยาวชนได้รับความรู้และฝึกปฏิบัติจริงในเรื่องของการเป็นมัคคุเทศก์น้อยที่ดี การปฏิบัติตนเป็นเจ้าบ้านที่ดี รวมไปถึงความรู้พื้นฐานด้านภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยว เพื่อเตรียมความพร้อมในการต้อนรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ และโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการสร้างอัตลักษณ์ให้กับแหล่งท่องเที่ยวของตำบลเกาะไผ่ ซึ่งมีความจำเป็นเช่นเดียวกับการสร้างตราสินค้าให้กับสินค้าอื่น ๆ ทั่วไป สังเกตได้จากแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ในปัจจุบันเป็นที่รู้จักกันดีในกลุ่มนักท่องเที่ยว เช่น เมื่อกล่าวถึงนครสวรรค์ สิ่งนี้นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะนึกถึงก็คือ ขนมโมจิ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นผลมาจากการสร้างตราสินค้าที่เข้มแข็งของแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ เป็นสำคัญ การสร้างความโดดเด่นและมีเอกลักษณ์เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ และความประทับใจจากประสบการณ์ในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งความประทับใจจากนักท่องเที่ยวจะทำให้เกิดการกลับมาเยี่ยมชมเยือนอีกครั้ง เป็นกลยุทธ์ทางการตลาดที่สำคัญในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และสอดคล้องกับงานวิจัยของกาญจนา แสงลัมสุวรรณ และ ศรัณยา แสงลัมสุวรรณ (2555) เพื่อให้ได้มาซึ่งเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว และส่งผลต่อการออกแบบกิจกรรมหรือประสบการณ์ที่จะต้องสัมพันธ์กับตราสินค้าที่สร้างขึ้น ผู้วิจัยและชุมชนตำบลเกาะไผ่ได้ร่วมกันออกแบบตราสัญลักษณ์เป็นรูปจระเข้ต่างเกาะไผ่ตามตำนานจระเข้ต่างเกาะไผ่ ที่มีเอกลักษณ์บริเวณจมูกของจระเข้จะเป็นรูปร่าง เพื่อติดตั้งไว้ที่แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เนื่องจากการท่องเที่ยวในปัจจุบัน นักท่องเที่ยวนิยมถ่ายภาพสถานที่ท่องเที่ยว และโพสต์ลงสื่อออนไลน์รูปแบบต่าง ๆ เช่น เฟสบุ๊ก อินสตาแกรม ไลน์ ซึ่งตราสัญลักษณ์รูปจระเข้ ต่างเกาะไผ่ ทำให้ผู้พบเห็นเกิดการจดจำต่อตราสินค้าและเป็นการสร้างอัตลักษณ์ให้กับ

แหล่งท่องเที่ยวของตำบลเกยไชย เมื่อเห็นจะช้อยต่าง ให้คิดถึงต่างเกยไชย นอกจากนี้ได้จัดทำป้ายข้อมูลแบบสองภาษา คือ ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ที่บอกเล่าประวัติและความสำคัญของสถานที่สำคัญของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาติต่างประเทศ ในการเดินทางมาเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนเกยไชย รวมไปถึงการเผยแพร่ข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวตามสื่อและช่องทางต่าง ๆ เป็นการส่งเสริมการตลาดเชิงรุกและเป็นหนึ่งในเครื่องมือที่สำคัญที่ทำให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจเลือกเดินทางไปท่องเที่ยว

รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเกยไชย อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์

ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนเกยไชยที่เหมาะสม คือ การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เน้นการศึกษาวิถีชีวิตของชุมชน โดยมุ่งเน้นให้มีกิจกรรมที่บอกเล่าเรื่องราวความเป็นมาของชุมชน ประวัติของชุมชน ตำนานบ้านเกยไชย ตำนานต่างเกยไชย ประวัติหลวงพ่อทองอยู่ ประเพณีไหว้ตาล ประเพณีห่อผ้าหลวงพ่อพระบรมธาตุเจดีย์ โดยมีกลุ่มมัคคุเทศก์น้อยเชิงอนุรักษ์คอยให้การต้อนรับนักท่องเที่ยว พร้อมพาเยี่ยมชมสถานที่สำคัญทางวัฒนธรรม ได้แก่ จุดนัดพบยมน่าน ไหว้สักการะพระบรมธาตุเจดีย์ วิหารหลวงพ่อทองอยู่ วิหารพระพุทธศรีสรเพชญ์ เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ต้นน้ำ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน อาคาราศรศิลป์ท้องถิ่น และแนะนำเรื่องราวหรือความเชื่อต่าง ๆ ของคนในชุมชนให้กับนักท่องเที่ยว ในกรณีที่นักท่องเที่ยวมาเป็นหมู่คณะและมีการแจ้งล่วงหน้า ชุมชนสามารถรองรับนักท่องเที่ยวโดยการจัดเตรียมมัคคุเทศก์น้อยเชิงอนุรักษ์คอยให้ความรู้ แต่หากนักท่องเที่ยวเดินทางมาในช่วงเวลาที่ปิดภาคเรียน ทางชุมชนได้เตรียมสื่อประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ เช่น แผ่นป้ายบอกเล่าเรื่องราวแบบย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ วิดีทัศน์ เพื่อให้นักท่องเที่ยวชมวิดีโอแนะนำเรื่องราวของชุมชนเกยไชย โดยนักท่องเที่ยวสามารถเดินชมศิลปวัฒนธรรมภายในวัด หากสังเกตแล้วต้นไม้ส่วนใหญ่ในวัดจะเป็นต้นชุมแสง ซึ่งหาชมได้ยาก ต้นชุมแสงจึงกลายเป็นอีกหนึ่งสัญลักษณ์ประจำถิ่นไปโดยปริยาย นอกจากนี้สินค้าขึ้นชื่อจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ ผลิตภัณฑ์จากตาลโตนด เช่น น้ำตาลสด น้ำตาลปึก ลอนตาลสด จาวตาลเชื่อม อาชีพพื้นบ้านของชาวบ้านเกยไชย และเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของท้องถิ่น เพราะตำบลเกยไชยมีสวนตาลที่คนรุ่นเก่าปลูกไว้เมื่อร้อยกว่าปีแล้ว เพื่อผลิตน้ำตาลสดที่เป็นของฝากขึ้นชื่อของตำบลเกยไชย พร้อมผลิตภัณฑ์จากตาลเป็นของที่ระลึกที่มีมากมายหลายชนิด โดยนักท่องเที่ยวสามารถเยี่ยมชมกรรมวิธีในการผลิตน้ำตาลของชุมชนเกยไชยได้ที่อาคาราศรมศิลป์

### อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ พบว่า ตำบลเกยไชยมีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพราะมีทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งโบราณสถานและโบราณวัตถุที่สำคัญ รวมไปถึงตำนานจะเข้ต่างเกยไชยที่เป็นรู้จัก และถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการท่องเที่ยว ตามแนวคิดของ Colier & Harraway (1997) ที่กล่าวว่า องค์ประกอบของการท่องเที่ยวจะต้องสามารถดึงดูดใจคนให้มาท่องเที่ยว เช่น มีที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หรือเกิดจากการประดิษฐ์คิดค้นด้วยมนุษย์ และสุพรรณิการ์ ขวัญเมือง และเบญจวรรณ โมกมล (2550)

ได้กล่าวว่า องค์ประกอบของการท่องเที่ยวจะต้องมีหลักว่าสามารถดึงดูดคนให้ไปเที่ยวชม ได้แก่ สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ ผลการลงพื้นที่ภาคสนามของตำบลเกยไชย การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม พบว่า ชุมชนของตำบลเกยไชยให้ความสำคัญกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยประยุกต์ตามแนวคิดแบบ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) มีวัดเกยไชยเหนือเป็นแกนนำที่สำคัญ ร่วมมือกับโรงเรียนชุมชนวัดเกยไชยและคนในชุมชนเกยไชยร่วมให้การสนับสนุน ดังนั้นรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนเกยไชยที่เหมาะสม คือ การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เน้นการศึกษาวิถีชีวิตของชุมชนผ่านมรดกคหกรรมน้อยเชิงอนุรักษ์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ รัชณี เพ็ชรช้าง (2553) ในประเด็นเรื่องการจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เน้นการศึกษาวิถีชีวิตและธรรมชาติ ควรได้รับความร่วมมือจากองค์กรท้องถิ่นและชุมชน เน้นกิจกรรมที่หลากหลายให้เหมาะสมกับความต้องการ และวัยของนักท่องเที่ยว แต่การดำเนินงานต่าง ๆ ของชุมชนย่อมต้องได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานในพื้นที่เพื่อให้เกิดผลิตภัณฑ์ที่มีประสิทธิภาพ นั่นคือจุดเด่นข้อหนึ่งของตำบลเกยไชยคือ องค์การบริหารส่วนตำบลเกยไชยได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนและจัดกิจกรรมส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวชุมชน ตัวอย่างเช่น การจัดเทศกาลกินตาลเป็นประจำทุกปี แต่การดำเนินงานยังเป็นการร่วมกลุ่มเฉพาะหน่วยงานภายในพื้นที่ยังขาดความร่วมมือจากหน่วยงานระดับจังหวัด ซึ่งตำบลเกยไชยได้เข้าร่วมโครงการของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ทำให้เกิดความร่วมมือจากหน่วยงานระดับจังหวัด ซึ่งมีส่วนช่วยในการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อประชาสัมพันธ์ของจังหวัดได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นงลักษณ์ จันทาภากุล และนรินทร์ สังข์รักษา (2556) ที่กล่าวว่าควรมีการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานวัฒนธรรม การท่องเที่ยวจังหวัด เพื่อให้มีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างต่อเนื่อง และมีการประชาสัมพันธ์ตามสื่อต่าง ๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวรับรู้และเดินทางมาท่องเที่ยว โดยเฉพาะการท่องเที่ยวในปัจจุบันมีการประชาสัมพันธ์ทางอินเทอร์เน็ตเป็นกลยุทธ์ทางการตลาดเพื่อเข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยว ซึ่งถือเป็นช่องทางการตลาดด้านการท่องเที่ยวในอีกรูปแบบหนึ่ง เพราะในปัจจุบันนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่นิยมใช้ข้อมูลท่องเที่ยวผ่านทางอินเทอร์เน็ตในการสืบค้นข้อมูลประกอบการท่องเที่ยว โดยเฉพาะกระแสการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกำลังได้รับความนิยมและความสนใจจากนักท่องเที่ยว จึงเป็นโอกาสในการสร้างอัตลักษณ์และตราสัญลักษณ์ทางการท่องเที่ยววัฒนธรรมของตำบลเกยไชยให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักและจดจำ

นอกจากนี้การก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ทำให้นักท่องเที่ยวกลุ่มผู้สูงอายุมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ประกอบกับความพร้อมในด้านเวลาและงบประมาณของนักท่องเที่ยวกลุ่มผู้สูงอายุ จึงเป็นการกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวภายในประเทศเพิ่มมากขึ้น นอกจากประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับจากการพัฒนาทางวัฒนธรรมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแล้ว การขายผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกต่าง ๆ ให้กับนักท่องเที่ยวที่มีเยื่อถึงถือเป็นการสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน โดยสินค้าขึ้นชื่อของตำบลเกยไชย ได้แก่ น้ำตาลเกยไชย เนื่องจากพื้นที่โดยรอบของตำบลเกยไชยมีต้นตาลเป็นจำนวนมาก จึงเกิดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากตาล เช่น น้ำตาลปึก ขนตาล ลอนตาลสด จาวตาลเชื่อม และเครื่องประดับตกแต่งจากไม้ตาล ทำให้ชุมชนเกิดรายได้และนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืนและพึ่งตนเองได้ แต่ในระยะยาว

ชุมชนเคยไชยควรมีการวางแผนรองรับกับรายได้ที่อาจเกิดขึ้นอย่างไม่สม่ำเสมอเนื่องจากในช่วงเวลาฝนอาจทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยวไม่สะดวก และผลผลิตจากตาลจะเกิดขึ้นในบางช่วงเวลา ดังนั้น ชุมชนควรมีการวางแผนทางในการขยายช่องทางการตลาดของเครื่องประดับตกแต่งจากไม้ตาล รวมไปถึงการออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนด้านของที่ระลึกจากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีความหลากหลาย ทันสมัย และเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น

### ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการศึกษาในเรื่องความต้องการและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการเดินทางมาท่องเที่ยวที่ตำบลเคยไชย เพื่อเป็นข้อมูลให้กับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวและก่อให้เกิดรายได้ให้กับชุมชน
2. ควรมีการสนับสนุนผลิตภัณฑ์ชุมชนด้านของที่ระลึกจากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีความหลากหลาย ทันสมัย และเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น โดยการเพิ่มช่องทางการตลาดในโลกออนไลน์และเป็นการประชาสัมพันธ์ที่กำลังได้รับความนิยมในปัจจุบัน
3. ควรมีการศึกษาผลกระทบที่เกิดกับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งอาจทำให้คนในชุมชนได้รับผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบ โดยเฉพาะในประเด็นเรื่องความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว และควรมีการจัดกิจกรรมในการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนอยู่เสมอ

### เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แสงลิ้มสุวรรณ และ ศรัณยา แสงลิ้มสุวรรณ. (2555). การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน. วารสารนักบริหาร. 32(4): (ต.ค. – ธ.ค. 2555) หน้า 139-146.
- นงลักษณ์ จันทาภากุล และนรินทร์ สังข์รักษา. (2556). การศึกษาศักยภาพในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านหัวเขาเงินจังหวัดราชบุรี. [ออนไลน์], เข้าถึงได้จาก: <http://journal.oas.psu.ac.th/index.php/asj/article/download/160/102>.
- รัชนี เพ็ชรช้าง. (2553). รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติลำน้ำน่าน อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์. คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.
- สุพรรณิการ์ณ ขวัญเมืองและเบญจวรรณ โมกมล. (2550). ศักยภาพและความพร้อมของการท่องเที่ยวเชิงสปีด จังหวัดเชียงราย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- Collier, A. & Harraway, S. (1997). *Principles of Tourism*. Auckland: Longman.